

УДК 338.246.4; 338.26/28

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ У США ТА ЄС: РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Л. А. Мусіна, канд. екон. наук

Постановка проблеми. На початку XXI ст. всі розвинуті країни і переважна більшість країн з наздоганяючою економікою приділяють значну увагу розвитку високих технологій*, зокрема конвергентних (нано-, біо-, інфо-, когнітивних) і розбудові індустрії високих технологій як найбільш вагомому фактору, що сприяє виграшу в конкурентній боротьбі за ринки.

Досвід найбільш успішних країн доводить, що економічний успіх досягається лише за умови стратегічного підходу з боку держави до розвитку цього сектору економіки, який передбачає запровадження засад та інструментарію державного стратегічного планування, визначення стратегічних пріоритетів на основі форсайтних досліджень, органічне поєднання механізмів державного регулювання і ринкового саморегулювання, координування з боку держави співпраці наукових інституцій, університетів і промисловості. На наш погляд, серед цих факторів визначальним для успіху у сфері високих технологій є постійний розвиток і вдосконалення засад стратегічного планування і управління з урахуванням мінливих умов глобальної конкуренції і зростаючих вимог внутрішнього ринку щодо підвищення продуктивності праці та поліпшення умов життя громадян.

Найбільш показовим у цьому плані є застосування нанотехнологій, які формують ядро шостого технологічного укладу (ТУ), надають можливість створювати нові технології практично в усіх сферах людської діяльності і завдяки цьому можуть слугувати двигуном економічного зростання світової економіки на десятки років. Формування стратегій, програм

і планів розвитку нанотехнологій здійснювалося в останнє десятиріччя класичним шляхом, базуючись на засадах стратегічного планування, яке вже довело свою результативність у США, країнах Євросоюзу, Японії, Республіці Корея тощо. Ці країни, ставши лідерами у цій сфері, демонструють вражаючі наукові і технологічні результати, які відбиваються на їхній економічній динаміці і високих рейтингах міжнародної конкурентоспроможності.

Україна ж, маючи досить значний науковий потенціал, запізнюється з обґрунтуванням і впровадженням своєї стратегії технологічної модернізації, продовжує орієнтуватися на короткострокові пріоритети в розвитку економіки, науки і технологій, що обумовлює залишковий підхід до організації, фінансування і впровадження результатів досліджень у сфері високих технологій. Неясними також є перспективи й щодо розвитку нанотехнологій.

Метою статті є здійснення порівняльного аналізу методичних засад та інструментарію державного стратегічного планування розвитку високих технологій у США та ЄС на прикладі використання нанотехнологій і обґрунтування стратегічного підходу до здійснення в Україні політики у сфері високих технологій.

Виклад основного матеріалу. Державне стратегічне планування – це ключовий елемент стратегічного управління розвитком країни, регіону, галузі, яке охоплює процеси формування стратегічних цілей, визначення пріоритетів, цільових індикаторів з основних, найбільш важливих напрямів соціально-економічного і науково-технологічного розвитку на довго- або середньострокову перспективу, з одночасним формуванням завдань і шляхів їхнього досягнення, ресурсного забезпечення.

Особливості індустрії високих технологій, які визначають вимоги до змісту стратегій, програм та інструментів забезпечення їхньої дієвості, такі:

- дослідження потребують наявності значних обсягів фінансування, вартісного обладнання і дослідників високої кваліфікації за існування великих ризиків щодо вірогідності та швидкості отримання комерційного результату;

*У даному дослідженні під високими або високоєфективними технологіями (enabling technologies) розуміємо технології, що формують новий технологічний уклад

- як будь-які інші об'ємні та дорогі пошукові роботи, вони передбачають проведення форсайтних досліджень і широких обговорень з представниками бізнесу і громадськістю перспектив і наслідків впливу результатів їхнього впровадження в різних сферах життєдіяльності суспільства;

- дослідження мають міждисциплінарний характер, охоплюють значну кількість виконавців і специфічних програм, тому потребують чіткої координації з єдиного центру з метою уникнення дублювання робіт, а також ефективного розподілу і використання ресурсів;

- маючи прикладний інноваційний характер, вони вимагають формування розвинутої інфраструктури для комерціалізації результатів наукових розробок і доведення їх до споживачів, зокрема проведення форсайтних і маркетингових досліджень, формування ринків для таких технологій, урегулювання процедур реєстрації прав інтелектуальної власності та комерційного використання;

- співпраця з великим бізнесом вимагає відкритості та прогнозованості дій з боку держави, розмежування ризиків і відповідальності за отримання практичних результатів, використання ефективних механізмів державно-приватного партнерства для прискорення трансферу технологій від лабораторій до виробництва, створення прозорого конкурентного середовища.

Що стосується розвитку нанотехнологій, то аналіз змісту програмних документів США і ЄС у цій сфері і особливостей програмного процесу дає змогу зробити такі висновки:

- програми розвитку нанотехнологій є складовими системи національних стратегій і планів дій щодо їхньої реалізації, формуються відповідно до чинного у країні порядку розроблення таких документів і на виконання офіційно проголошених стратегічних цілей розвитку держави;

- важливо чітко планувати взаємозв'язані заходи державної політики в різних сферах (включаючи промислову, бюджетну, грошово-кредитну, зовнішньоекономічну) щодо концентрації зусиль і ресурсів для розвитку нанотехнологій та впровадження їх у галузях економіки;

- обов'язковим є впровадження системи середньострокового бюджетування, орієнтованого на результат, яке передбачає спрямування фінансового планування і видатків бюджетів на виконання ключових цілей, визначених у процесі стратегічного планування. Це є передумовою стабільності фінансування, ресурсного забезпечення, а отже – дієвості плану чи програми;

- ефективність реалізації масштабних міжсекторальних проектів забезпечується шляхом створення спеціального органу, на який покладаються функції координації, розроблення інструментів узгодження програм, заходів і ресурсів, закріплених за окремими

виконавцями;

- обов'язковою є участь бізнесу і громадськості у визначенні пріоритетів і цільових завдань програмних документів, їхнього моніторингу, контролю, незалежного оцінювання здобутків у виконанні поставлених цілей;

- надзвичайно важливе значення приділяється національними урядами спрямованості системи фінансування наукових досліджень і розробок на стимулювання технологічних інновацій і прискорення процесів комерціалізації результатів досліджень, реєстрації і введенню в господарський обіг інтелектуальної власності, що в кінцевому підсумку має забезпечити синергію між наукою, інноваціями і бізнесом.

Сполучені Штати Америки на початку ХХІ ст. продовжують зберігати лідируючі позиції у сфері досліджень, інновацій і високих технологій, забезпечуючи 37% світового обсягу інвестицій у дослідження і розвиток (ДіР), 38% загальної кількості патентів, отриманих у патентних офісах тріади: США, ЄС і Японії, позитивний технологічний платіжний баланс в обсязі майже 40 млрд. дол. у 2007 р. та високу частку високотехнологічного експорту в загальному обсязі товарного експорту на рівні 26% [1].

Головними факторами ефективності державного управління розвитком індустрії високих технологій у США є такі:

- стратегічний підхід до планування і реалізації політики в науково-технологічній сфері, що базується на чітко відпрацьованій технології розроблення стратегічних документів, відповідальності за виконання цільових завдань та оцінюванні їхнього впливу на розвиток країни в різних аспектах;

- гнучкі ринкові методи стимулювання інновацій і трансферу технологій від державних лабораторій і дослідницьких центрів до ринку;

- федеральна контрактна система – інструмент формування державного ринку товарів і послуг через установлення «справедливих цін», що гарантують стимулюючу роль контрактів для приватних фірм у разі дотримання інтересів держави [2];

- система угод про співробітництво у сфері ДіР (Cooperative Research and Development Agreements або CRADAs), яка надає певну самостійність у розподілі витрат між учасниками угоди і забезпечує їхню взаємодію під час двостороннього процесу передачі технологій [3];

- наявність достатньої кількості адміністраторів з досліджень (Research administrators) і системи сертифікації, що надає можливість підвищувати ефективність управління проектами за рахунок відокремлення дослідницької діяльності від адміністративної;

- детально відпрацьоване патентне законодавство, що дає змогу чітко визначати права власності приватних компаній на інтелектуальний продукт;

• грамотна міграційна політика, спрямована на залучення талановитих учених для здійснення досліджень і розробок на території США.

Основу дієвості цих методів і механізмів становить ідеологія державно-приватного партнерства, завдяки якій держава, використовуючи ринкові механізми залучення приватного капіталу до створення технологічних інновацій, залишає за собою роль головного ініціатора впровадження нових технологій. За такого підходу концепція прямих державних замовлень поступається практиці розподілу ресурсів, ризиків і відповідальності всіх учасників державного замовлення [4].

Реалізація стратегічних пріоритетів США у сфері науково-технологічного розвитку здійснюється як через фінансування великих проектів з розроблення, розвитку та виведення на ринки проривних технологій, які мають забезпечувати країні технологічне лідерство, так і шляхом сприяння інноваційному підприємництву з використанням напрацьованих ринкових механізмів його стимулювання, підтримки конкурентного середовища, мереж і кластерів, ліквідації бар'єрів для виходу на ринки.

Засади сучасної системи стратегічного планування та її взаємозв'язку з бюджетуванням закладені Законом США 1993 р. «Про оцінку результатів діяльності державних установ» (Government Performance Results Act або скорочено GPRA). Відповідно до цього Закону кожна державна установа повинна надавати до Офісу управління та бюджету (ОУБ) Адміністрації Президента та Конгресу затверджений п'ятирічний стратегічний план своєї діяльності та річний план досягнення результатів, що базується на завданнях п'ятирічного плану. Агентства повинні здійснювати щорічну самооцінку результативності виконання поставлених цілей і надавати її Конгресу та Офісу управління і бюджету Адміністрації Президента під час подання запиту на фінансування на наступний рік. Офіс здійснює власну оцінку та рейтингування державних установ і оприлюднює ці оцінки на своєму веб-сайті.

Так, Стратегічний план Національного наукового фонду на 2006-2011 роки містить пріоритети та завдання американської науки, спрямовані на підтримання стабільно високого рівня конкурентоспроможності американських підприємств в умовах глобальних змін [5]. План визначає ключові цінності, бачення і стратегічні кінцеві цілі діяльності, встановлює обґрунтовані пріоритети для розподілу інвестиційних фондів і внутрішніх ресурсів, визначає структурні підрозділи, відповідальні за трансляцію завдань Стратегічного плану в річні плани діяльності, формування і виконання бюджету, оцінювання результативності.

Слід підкреслити, що громадськість відіграє суттєву роль в ініціюванні змін до напрямів науково-технологічної політики та оцінюванні результативності

витрачання бюджетних коштів. Зазвичай ці зміни ініціюються Президентом США в його посланнях до нації і надалі після широких обговорень у суспільстві та дебатів у палатах Конгресу приймаються у вигляді законів, обов'язкових до виконання. Положення законів слугують основою для формування стратегій, планів дій головних розпорядників бюджетних коштів, а також щорічних бюджетних запитів Президента на розвиток пріоритетних напрямів науки і технологій.

Розроблення та прийняття в 2001 р. стратегії розвитку нанотехнологій у США під назвою «Національна нанотехнологічна ініціатива» (далі – ННІ) здійснювалися відповідно до загальних підходів до стратегічного планування. А процедура програмування, бюджетування, моніторингу, подання звітності та контролю виконання ННІ врегульована в 2003 р. Законом США «Про дослідження та розвиток нанотехнологій у XXI ст.» (21st Century Nanotechnology Research and Development Act, PL 108–153) [6]. Згідно з зазначеним Законом Національна рада з науки та технологій (НРНТ) має здійснювати нагляд за плануванням, управлінням і реалізацією програм усіх агентств-співвиконавців завдань ННІ, встановлювати цілі та пріоритети, програмні компоненти для розподілу інвестицій за тематичними напрямками (Program component areas або PCAs), розробити перший Стратегічний план реалізації ННІ (на 2004–2006 рр.) і надалі коригувати його кожні три роки з метою управління діяльністю всіх залучених агентств щодо досягнення визначених цілей, пріоритетів і кінцевих показників результату.

Стратегічний план повинен давати відповідь на питання щодо:

- шляхів передачі результатів досліджень від лабораторій до впровадження для надання вигод суспільству;
- програмної підтримки довгострокових коштів для виконання міждисциплінарних досліджень;
- розподілу коштів для виконання міжвідомчих проектів.

Крім трьохрічного стратегічного плану НРНТ готує щорічну доповідь і подає її разом із Президентським запитом до Конгресу США. Доповідь включає в себе:

- бюджет програми на поточний і наступний фінансові роки в розрізі агентств-учасників програми, програмних компонентів, поточних видатків і видатків на придбання дослідницького обладнання;
- аналіз прогресу в досягненні цілей і пріоритетів;
- оцінку виконання плану всіма залученими федеральними агентствами з описом фондів для підтримки виконання плану.

Моніторингу та стратегічному оцінюванню результатів виконання таких складних документів, які охоплюють велику кількість виконавців, програмних компонентів і потребують значних інвестицій,

приділяється велика увага з боку уряду та Конгресу. Перегляд цілей, завдань і програмних компонентів Стратегічного плану на 2004–2006 рр. було здійснено в грудні 2007 р. після громадських обговорень, наступний перегляд здійснюється протягом липня-грудня 2010 р. Оновлений Стратегічний план буде розраховано на наступні 5-10 років.

У 2009 р. Президент США Барак Обама представив нації свою стратегію підтримки американської економіки в умовах фінансово-економічної кризи та її відновлення на основі лідерства в опануванні нової хвилі технологій та інновацій. У відповідь на його ініціативи було прийнято Закон про відновлення та реінвестування американської економіки (the American Recovery and Reinvestment Act, скорочено – the Recovery Act) та «Стратегію американських інновацій: рух до сталого зростання та якісних робочих місць» (A Strategy for American Innovation: Driving Towards Sustainable Growth and Quality Jobs). У першому з документів серед іншого передбачено збільшення обсягів державного замовлення через федеральні контракти, гранти і займи, інвестицій у довгострокові проекти, а також вимогу для отримувачів федеральних фондів щоквартально надавати звіти про використання ними коштів з метою дотримання більш відповідального та цільового витрачання коштів федерального бюджету та відкритості цього процесу для громадськості [7].

Стратегія використання американських інновацій на наступні десять років свідчить про прихильність пріоритетам підтримки конкурентоспроможності американського бізнесу, що базується на інноваціях, високих технологіях і свободі підприємництва [8]. Пропонується подвоїти дослідницькі бюджети трьох ключових наукових агентств: Національного наукового фонду, Офісу науки Департаменту енергетики та Національного інституту стандартів і технологій з метою створення засад для індустрії і робочих місць майбутнього завдяки конвергенції біо-, інфо- та нанотехнологій.

Європейська модель стратегічного планування економічного і науково-технологічного розвитку має свої особливості. На відміну від США з сильною президентською вертикаллю влади Європейський Союз є порівняно молодію спільнотою з 27 держав-членів ЄС і асоційованих членів з різним рівнем економічного розвитку, де переважає парламентська демократія. Після двох хвиль розширення ЄС сформувалася Європа «двох швидкостей». При цьому на перший план постало питання конвергенції і соціальної згуртованості всієї європейської спільноти як головна передумова формування конкурентоспроможної економіки і створення її на технологічного лідера.

Методичні засади формування системи стратегічних документів ЄС та інструментарій їхнього розроблення, узгодження, реалізації, оцінки ступеня

досягнення цілей і економічного впливу врегульовані нормативними актами Європейської комісії, але постійно вдосконалюються у відповідь на безперервні зміни глобального середовища та розширення складу ЄС.

Розроблення Стратегії розвитку нанотехнологій в **Європейському Союзі** і планів дій щодо її реалізації здійснювалося відповідно до загальних принципів стратегічного планування, а конкретні завдання, заходи, виконавці та обсяги фінансування визначаються один раз на п'ять років у процесі взаємоузгодження планів дій щодо реалізації стратегічних документів розвитку економіки ЄС, зокрема оновленої в 2005 р. Лісабонської стратегії економічного зростання та створення якісних робочих місць, розвитку Єдиного наукового простору та рамкових програм розвитку науки і технологій, а також стратегічних планів відповідних директоратів Єврокомісії та інституцій – конкретних виконавців наукових досліджень. Крім того, цей процес взаємоузгоджень здійснюється шляхом координації процесу розроблення і реалізації стратегічних документів Єврокомісії і національних програм реформ країн-членів ЄС, а також національних програм розвитку науки і технологій [9].

Концепція Європейського наукового простору (ЄНП), запроваджена з червня 2000 р., стала однією з ключових складових Лісабонської стратегії. Згідно з рекомендаціями Зеленої книги 2007 р. ЄНП повинен забезпечувати [10]:

- науково-дослідну інфраструктуру світового класу;
- досконалі науково-дослідні інституції, що формують ядро «кластерів» основних наукових досліджень та інновацій;
- ефективний обмін знаннями, зокрема між державними дослідницькими центрами і промисловістю, а також з громадськістю;
- добре скоординовані дослідницькі програми європейського рівня.

Проте за оцінками експертів, зазначених цілей повною мірою не досягнуто. Зокрема, відмічалось що національні і регіональні програми країн-членів ЄС у сфері науки і технологій, які охоплювали 85% обсягу інвестицій ЄС у ДіР, здійснювалися незалежно, що призводило до фрагментації наукового простору і не сприяло отриманню критичної маси структурних змін.

Після схвалення Єврокомісією в грудні 2008 р. Бачення Європейського наукового простору до 2020 р. запроваджено нові ініціативи зі зміцнення координації досліджень і кооперації у сфері науки і технологій, спільного програмування досліджень, розгалуженої дослідницької інфраструктури в країнах-членах, спрямовані на впровадження «п'ятої свободи» (вільного руху знань) у ЄС [11]. Вони мають сприяти зміцненню потенціалу ЄС і у сфері високих технологій, зокрема

нанотехнологій.

Отже, існує низка проблем в Євросоюзі, які заважають концентрації ресурсів у напрямі розвитку високоефективних технологій. Це, зокрема, повільний процес конвергенції країн з різним рівнем технологічного розвитку і різним науковим потенціалом.

А втім ЄС знаходиться в трійці лідерів за рівнем розвитку нанонаук і нанотехнологій. Частки США, Японії та ЄС у загальних обсягах інвестицій у цю сферу становили останніми роками відповідно, %: 37; 28; 24 [12].

В ЄС рішення про Європейську стратегію з нанотехнологій було прийнято в 2004 р., а п'ятирічного плану дій «Нанонауки та нанотехнології: план дій для Європи 2005–2009» (далі – План дій) – у 2005 р., на п'ять років пізніше, ніж у США за приблизно рівних можливостей учених у цій сфері. Схвалено його Європарламентом ще пізніше – 26 вересня 2006 р. [13].

Дослідження з нанотехнологій входять до тематики досліджень рамкових програм ЄС з 1998 р. У Рамковій програмі **РП5** (1998–2002 рр.) обсяг фінансування становив 45 млн. євро щорічно при загальному бюджеті 14,96 млрд. євро. Рамкова програма **РП6** (2000–2006 рр.) мала чітке спрямування на розвиток нанотехнологій і нанонаук з бюджетом 1,3 млрд. євро при загальному бюджеті 17,5 млрд. євро. Рамкова програма **РП7** (2007–2013 рр.) при загальному бюджеті 50,5 млрд. євро виділяє 3,457 млн. євро на підпрограму «Нанонауки, нанотехнології, матеріали і нові технології виробництва» [14]. Стратегією «Європа 2020» анонсується збільшення інвестицій у ДіР в РП7 до рівня 6,4 млрд. євро в 2011 р. З них на розвиток нанотехнологій передбачається 270 млн. євро з пріоритетом – на дослідження, що можуть завершитися патентуванням і комерціалізацією результатів [15].

На початку нового десятиліття національні та регіональні ініціативи нараховували близько двох третин усіх державних інвестицій європейської спільноти на дослідження у сфері нанонаук і нанотехнологій, але були недостатньо зосереджені на загальному пріоритеті підвищення конкурентоспроможності європейської економіки, що виявилось одним із чинників, який призвів до програшу ЄС у змаганні з головними конкурентами у сфері високих технологій. Приймаючи План дій, Єврокомісія закликала національні уряди до якнайкращого по можливості управління розвитком нанотехнологій в Європі, скоординованих дій та оптимізації ресурсів. З цієї метою передбачено:

- моніторинг і огляд упровадження Плану дій, його узгодження з іншими напрямками політики ЄС та іншими ініціативами і планами дій ЄС;

- звітування Єврокомісії і Європарламенту про прогрес у виконанні Плану дій кожні два роки, а за необхідності – здійснення ревізії Плану дій [10].

На ці завдання було підготовлено два звіти про

впровадження Плану дій (у липні 2007 та в жовтні 2009 р.) з такими рекомендаціями [12]:

- забезпечити концентрацію критичної маси ресурсів у напрямі створення інфраструктури та підготовку науковців світового класу з нанотехнологій;

- посилити скоординованість дій для досягнення економії на масштабі без втрати необхідної гнучкості;

- забезпечити поліпшення ділового клімату для нанотехнологічних компаній шляхом: зміцнення ринку для венчурного капіталу, запровадження чіткої нормативної бази з стандартів, посилення захисту інтелектуальної власності;

- об'єднати зусилля державних і приватних організацій по всій Європі, необхідних для співпраці у цій сфері, враховуючи, що приватне фінансування в Європі відстає від державного на відміну від інших країн світу (участь промисловості в проектах РП7 оцінюється в 40% у 2007 і 2008 роках) [16].

В Україні процес запровадження принципів та інструментарію державного стратегічного планування загальмувався з 2006 р., після прийняття Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України (розпорядження Кабінету Міністрів України № 504-р від 4 жовтня 2006 р.). У той час як європейські країни з перехідною економікою, у тому числі Російська Федерація і Казахстан, активно запроваджують методи стратегічного планування і середньострокового бюджетування в Україні доля будь-яких програмних документів вирішується під час прийняття річного державного бюджету, коли пріоритет надається поточним видаткам. Не дотримується також технологія розроблення, моніторингу і оцінки результативності виконання програмних документів, передбачена чинними Законами України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» і «Про державні цільові програми».

Програми розвитку високих технологій підпадають під чинний порядок розроблення державних цільових програм (їх понад 90), який не передбачає серйозної відповідальності ні їхніх розробників за невиконання завдань і цільових показників програм, ні Міністерства фінансів за недофінансування таких програм, а також всебічної оцінки їхнього економічного впливу. Усі спроби врегулювати стихійний процес розмноження і дублювання програм завершуються невдачею. При цьому серйозні програми, що мають системне значення для перспектив економічного розвитку країни, можуть «потонути» під непрозорим конкурентним тиском другорядних програм. Це сталося з Національною програмою України «Критичні технології» (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.94, № 310) і Державною цільовою програмою розвитку високих технологій на 2003–2008 рр.,

які начебто і рахувалися серед пріоритетних програм, але регулярно недофінансовувалися.

Перша Міжвідомча науково-технічна програма «Нанотехнології та наноелектроніка», затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.03.2001 р. № 85-р, мала головною метою «розвиток фундаментальних досліджень і технологій ... у фізиці наноструктур і створення на цій основі конкурентоспроможної та патентопридатної продукції, яка забезпечить національний прогрес в наукоємних технологіях» [17]. У зв'язку з обмеженим фінансуванням питання про підготовку української промисловості до освоєння такої продукції цивільного призначення не ставилося. Результатом виконання програми стала активна реалізація за кордоном технологій і «ноу-хау» українських підприємств і організацій, створення Класифікатора попиту на нові технології та «ноу-хау» європейського і північноамериканського ринків.

Державна цільова науково-технічна програма «Нанотехнології та наноматеріали» на 2010–2014 рр., затверджена в жовтні 2009 р. (постанова КМУ від 28.10.2009 р. № 1231), передбачає більш широку і прагматичну мету – створення наноіндустрії шляхом забезпечення розвитку її промислово-технологічної інфраструктури, використання результатів фундаментальних і прикладних досліджень, а також підготовки висококваліфікованих наукових і інженерних кадрів [18]. Разом з тим тих 1,8 млрд. грн., що мають виділятися на п'ять років реалізації програми згідно з її паспортом, явно замало для отримання результатів за визначеними у згаданій програмі напрямками завдань.

Слід констатувати, що поставлені цією державною цільовою науково-технічною програмою завдання не знайшли свого відображення в програмних документах урядової політики – Державній програмі економічного і соціального розвитку на 2010 р. та Програмі курсу реформ Президента України «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Це зрозуміло, оскільки сьогодні на перший план висуваються більш термінові завдання, які не були вирішені внаслідок гальмування структурних реформ у країні, а саме: дерегулювання підприємницької діяльності; зняття інфраструктурних обмежень, підвищення енергоефективності всіх без винятку секторів економіки; забезпечення ефективного функціонування внутрішніх товарних, фінансових ринків, пенсійна реформа тощо.

Разом із тим, не поставивши завдання згаданої програми на рівень національного пріоритету, не можна забезпечити очікуваний прогрес України у сфері нанотехнологій і відчутні вигоди для бізнесу і суспільства.

Програми розвитку високих технологій мають бути вбудовані в національні стратегії і плани розвитку науки і технологій, а останні – у державні стратегічні

документи розвитку країни. У свою чергу, узгоджені стратегії і програми розвитку високих технологій повинні бути орієнтиром для планування діяльності державних і приватних підприємств – виконавців проєктів, які в подальшому формуватимуть фундамент наноіндустрії.

В Україні впровадження зазначених підходів до розроблення і реалізації економічної і науково-технологічної політики передбачається проєктом Закону «Про державне стратегічне планування». Ним завбачується перехід від коротко- до довго- і середньострокового планування, обов'язкове розроблення довгострокових стратегічних документів, серед яких довгострокова Стратегія та середньостроковий Стратегічний план розвитку України.

Порядок розроблення, реалізації, моніторингу, оцінки і контролю документів державного стратегічного планування, передбачений законопроектом, спрямований на впровадження кращих зразків світової практики з підготовки документів державної політики і гармонізацію з Бюджетним кодексом України. Передбачається запровадження середньострокових стратегічних планів центральних органів виконавчої влади і стратегічних планів державних господарських об'єднань і національних акціонерних компаній, що має створити чітку вертикаль для реалізації цілей розвитку верхнього рівня, відновити важелі державного регулювання в реальному секторі та протидіяти розпорошенню державних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. OECD in Figures 2009. – OECD Observer, 2009/Supplement 1/ Paris: OECD Publishing.
2. Попова Е. В. О механизмах реализации долгосрочной социально-экономической стратегии России [Текст] / Инновационная Россия. Стратегия 2020. – №4. – 2008.
3. Инновационное развитие – основа модернизации экономики России. Национальный доклад. – М.: ИМЭМО РАН, ГУ-ВШЭ, 2008. – 168 с. – С. 67.
4. Патрон П. А. Государственный рынок в современной экономике. [Текст] / США*Канада. Экономика – политика – Культура. / Науч. и обществ.-политич. журнал Института США и Канады РАН. – №5(450). – 2007. – С. 49.
5. National Science Foundation. Strategic Plan «Investing in America's Future». FY 2006–2011. Arlington. Sept. 2006. – [Електронний ресурс]: <http://www.nsf.gov>
6. 21st Century Nanotechnology Research and Development Act, PL 108–153. 2003. – [Електронний ресурс]: www.nsf.gov/policies
7. The American Recovery and Reinvestment Act. 2009. – [Електронний ресурс]: www.nsf.gov/policies
8. A Strategy for American Innovation: Driving Towards Sustainable Growth and Quality Jobs. / [Електронний ресурс]: <http://www.nationalacademies.org/step>
9. Communication from the Commission to the Spring European Council. Integrated Guidelines for Growth and Jobs (2008–2010) / Brussels, 11.12.2007. COM(2007) 803 final. – Електронний ресурс: <http://europa.eu.int/growthandjobs/>

10. Green Paper. The European Research Area: New Perspectives Brussels, 4.4.2007, COM(2007) 161 final. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu/research/era>

11. 2020 ERA Vision. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu/research/era>

12. Report on Nanosciences and nanotechnologies: An action plan for Europe 2005–2009 (2006/2004(INI) Committee on Industry, Research and Energy. European Parliament. Session document. 22.6.2006. Final A60216/2006. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu>

13. Nanosciences and nanotechnologies: An action plan for Europe 2005–2009. Brussels, 7.6.2005. COM(2005)243 final. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu>

14. EuroNanoForum 2009. Nanotechnology for Sustainable Economy. Conclusions. 2009. – Електронний ресурс: [http://cordis.eu-](http://cordis.europa.eu/nanotechnology)

[ropa.eu/nanotechnology](http://cordis.europa.eu/nanotechnology)

15. MEMO/10/339. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu/research>

16. Nanosciences and nanotechnologies: An action plan for Europe 2005–2009. Second Implementation Report 2007–2009. Brussels, 29.10.2009. COM(2009)607 final. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu>

17. Международная Украинско-Российская научно-техническая программа «Нанофизика и наноэлектроника». – Электронный ресурс: <http://www.nauka.kiev.ua>

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2010 р. № 1231 «Про затвердження Державної цільової науково-технічної програми «Нанотехнології та наноматеріали» на 2010–2014 роки. – Електронний ресурс: <http://www.kmu.gov.ua>

УДК 658.001.76

УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ЯК НАПРЯМ

З УПРОВАДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ

С. М. Бугай, канд. екон. наук.,
А. Є. Слівак, канд. екон. наук.

Розвиток регіонів України у статті характеризується як постійний інноваційний напрям пошуку і формування відповідних управлінських рішень, досліджуються актуальні сучасні інструменти провадження державної регіональної політики.

Постановка проблеми. З певною долею умовності можна констатувати, що весь шлях формування регіональної політики незалежної України є шляхом упровадження суто управлінських інновацій, оскільки перехід від командно-адміністративної системи господарювання до ринкової своєю суттю і не може бути іншим.

Для регулювання регіонального розвитку в цей період державою були застосовані різні інструменти, зокрема:

- програмування регіонального розвитку (у тому числі програми державної підтримки соціально-економічного розвитку окремих регіонів і територій; галузеві та інші цільові програми, якими передбачається виділення коштів на підтримку депресивних територій і соціальний захист жителів, що на них проживають);
- інвестиційні субвенції, які визначаються в державному бюджеті на розвиток регіонів;
- спеціальний режим інвестування, надання податкових пільг деяким територіям, галузям і підпри-

ємствам;

- удосконалення бюджетного процесу і бюджетне вирівнювання;
- сприяння транскордонному і прикордонному співробітництву.

Розробленість проблеми. Реальна практична діяльність у сфері управління розвитком регіонів дає змогу зробити обґрунтований висновок про постійне випередження практиками, які готують обґрунтування для прийняття управлінських рішень на найвищому рівні державного управління, науковців, що працюють у відповідній галузі. Наукові розробки в даній предметній сфері, що стала основою для написання цієї статті її авторам, не відомі.

Мета статті – спроба донести до відома науковців і практиків, які працюють у сфері регіональної політики, інформацію про коло питань, які постають перед працівниками органів виконавчої влади в процесі підготовки аргументованого рішення Уряду.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо деякі з вищезазначених інструментів провадження державної регіональної політики, зокрема:

- програмування регіонального розвитку. З середини 90-х років за ініціативою місцевих органів виконавчої влади Урядом було затверджено ряд